

**UITVOERINGSPROGRAMMA
8^e RONDE 2024**

**Vastgesteld door de
Stuurgroep Erfgoed Deal
op 20 september 2024**

ERF GOED DEAL

VOORWOORD

Beste lezer,

Voor u ligt al weer het achtste uitvoeringsprogramma van de Erfgoed Deal. Ook dit jaar kunnen we zeggen dat gemeenten, provincies en waterschappen ons goed wisten te vinden. Er kwamen 50 projectideeën binnen, circa 25 voldeden aan onze programmadoelen én waren in potentie een aanvulling op het programmaportfolio. Er zijn 19 plannen voor de voorselectie ingestuurd waarvan er uiteindelijk 12 na de zomer een definitieve aanvraag voor een Erfgoed Deal bij het programmabureau hebben ingediend. De stuurgroep heeft 9 projecten daarvan willen honoreren.

Wat opvalt is dat de kwaliteit van de projecten elk jaar toeneemt. En dat ook de selectieprocedure navenant meer vraagt van het programmabureau. Ik heb enorme waardering voor het harde werk en de kwaliteit die het kleine programmabureau weet te leveren. Dat mag ook eens gezegd worden! Wat daarnaast opvalt dit jaar: op het thema Water en Bodem (voorheen klimaatadaptatie) zijn de meeste aanvragen ingediend. Dat is op zich te begrijpen, omdat onze voorouders ook al worstelden met klimaat-uitdagingen en veranderingen in natuurlijke systemen en de opgaven op dit terrein in deze tijd opnieuw groot zijn. Het sprekende motto van de provincie Zeeland *Luctor et Emergo* (ik worstel en kom boven) kan ook op veel Erfgoed Deal-projecten slaan!

Gemeenten, provincies, waterschappen en erfgoedeigenaren (beheerders) staan steeds vaker gesteld voor ruimtelijke opgaven die niet alleen door

middel van techniek en ingenieurskunst kunnen worden opgelost. Zij zoeken naar lange termijn oplossingen waarbij de mens zich opnieuw moet gaan verhouden tot de natuurlijke systemen. Uitgerekend erfgoed kan hierbij van pas komen.

Het gaat in ons vakgebied nog om bescheiden aantallen, de kwaliteit staat voorop. De projecten vormen echter goede voorbeelden en dienen als inspiratie en vliegwiel voor heel veel ruimtelijke opgaven. Juist door erfgoed te betrekken kunnen geschiedenis, cultuur en betrokkenheid van de omgeving met langjarig houdbare oplossingen de kwaliteit van de leefomgeving in ons land vergroten.

Met een nieuw kabinet in Den Haag is het wederom van groot belang om de meerwaarde van het gebruiken van erfgoed bij verschillende opgaven duidelijk te laten zien. Samenwerking van diverse ministeries kan veel opleveren. Bij de projecten uit de Erfgoed Deal wordt dat in het hele land zichtbaar. Het DSP rapport over de beleidsdoorlichting van het erfgoedbeleid uit 2022 laat zien dat voorheen vooral materieel behoud het hoofddoel was en er nu een bredere invulling nodig is. De maatschappelijke betekenis van erfgoed en de vraag hoe het erfgoed verbonden kan worden met andere maatschappelijke domeinen en partijen vraagt een meerstemmige visie. Het gebruik van het erfgoed, de functie die het en krijgt en de bestemming zijn steeds belangrijker. Beleving en toegankelijkheid zijn van belang en hebben een positief effect op de kwaliteit van de leefomgeving en de identiteit.

Daar waar in het kader van de Erfgoed Deal actief door het Ministerie van OCW wordt geïnvesteerd om erfgoed onderdeel te maken van ruimtelijke opgaven, wordt zichtbaar dat investeren in kwaliteit aan de voorkant, zich altijd uitbetaalt aan de achterkant. Betere plannen, inbedding in de plaatselijke cultuur, meer betrokkenheid van bewoners en maatschappelijke organisaties leveren uiteindelijk een mooier dorp, stad of landgoed op. Ook deze negen nieuwe Erfgoed Deal-projecten tonen hoeveel wij kunnen leren van de cultuurhistorische vorming van onze leefomgeving, hoe we deze goed kunnen gebruiken, erop door ontwikkelen én hoe dat van invloed is op de kwaliteit van wonen, werken en leven. We speken de wens uit dat deze mooie trend zich nog lang gaat voortzetten.

Tot slot wil ik vanaf deze plek Monique Schuttenbeld bedanken voor haar jarenlange inzet voor de Erfgoed Deal als vertegenwoordiger van de Federatie Grote Monumentengemeenten (FGM). Monique is voor de zomer gestopt met haar wethouderschap in Zwolle. Ik wil haar veel succes wensen met het vervolg van haar carrière. Haar opvolger is Richard Boddeus, wethouder van de gemeente Kampen. Welkom aan boord!

Ik sluit namens de stuurgroep graag af door iedereen een voorspoedig vervolg en goede uitvoering toe te wensen met een hogere kwaliteit van de leefomgeving tot gevolg.

Mirjam Wulfse

Voorzitter stuurgroep Erfgoed Deal

TOELICHTING & LEESWIJZER

In totaal hebben zich deze ronde negentien projecten aangemeld voor de voorselectie. Het programmabureau toetst deze aanvragen aan de hand van een scoreformulier. Criteria waarop gescoord wordt, komen uit het geactualiseerde afwegingskader. Op basis van de eindscores worden de projecten ten opzichte van elkaar gerangschikt. Uiteindelijk heeft het programmabureau twaalf projecten geadviseerd om een definitieve aanvraag in te dienen. De overgebleven projectplannen hebben verdere begeleiding ontvangen en zijn gepitcht aan het programmabureau en externe experts. Uiteindelijk hebben alle twaalf projecten eind augustus een definitieve aanvraag ingediend.

De stuurgroep heeft besloten om aan 9 projecten een decentralisatie-uitkering ter beschikking te stellen. In dit achtste uitvoeringsprogramma presenteren wij deze projecten.

Voor deze ronde van de Erfgoed Deal is vanuit het Rijk € 5.837.000 beschikbaar gesteld voor projecten.

Gemeenten, provincies en waterschappen hebben dit bedrag gematched met €9.038.778. Zie de tabel op bladzijde 26 voor een overzicht.

CATEGORIE	MOTIVERING
POSITIEVE BEOORDELING TOEKENNING	Deze initiatieven zijn door de stuurgroep positief beoordeeld en ontvangen een bijdrage voor het project.
AFGEWEZEN	Deze initiatieven vallen af voor een bijdrage uit de Erfgoed Deal omdat ze onvoldoende bijdragen aan de gestelde ambities.

LANDBOUW EN NATUUR	ENERGIE EN ECONOMIE	WONEN EN MOBILITEIT	WATER EN BODEM
RINGWALBURG BURGH-HAAMSTEDE	WARMTETRANSITIE AMERSFOORTSE BINNENSTAD	BUURTSCHAP HOOGHE HUNZE	WATERHARMONICA NOORDERBOS TILBURG
PIONIEREN IN DE PEEL	AFGEWEZEN	DI BONEIRU, PA BONEIRU	KLIMAATGERAAMTE LANDFRONT VLISSINGEN
AFGEWEZEN	AFGEWEZEN		ARCHEOLOGIE SINGELPARK OLDENZAAL
			ARTIS: RUIMTE VOOR WATER IN DE STAD

THEMA'S EN PRIORITAIRE OPGAVEN

TRANSITIE	PRIORITAIRE OPGAVEN
LANDBOUW EN NATUUR	<ul style="list-style-type: none"> Natuurverbetering en stikstofreductie Groenblauwe dooradering CO2-reductie Natuurinclusieve landbouw Overgangsgebieden Cultuurlandschappen Robuuste natuur Transformatie agrarische bebouwing en erf
ENERGIE EN ECONOMIE	<ul style="list-style-type: none"> Aanleg van zonneweiden en windparken Gebruik van biomassa Regionale Energiestrategie (RES) Inpassing energie-infrastructuur Distributie- en datacentra Vestigingsklimaat Recreatie en toerisme
WONEN EN MOBILITEIT	<ul style="list-style-type: none"> Kwalitatieve woningbouw en verbetering ruimtelijke kwaliteit Aardgasvrij en energieneutraal wonen Herbestemming- en transformatieopgaven Verdichting Uit- en inbreiding van steden en dorpen Herstructurering stadsranden en groenzones Aanleg infrastructuur (OV-knooppunten) Krimproblematiek
WATER EN BODEM	<ul style="list-style-type: none"> Droogtebestrijding Wateroverlast Waterkwaliteit Waterveiligheid Bodemdaling Dijkversterking Beekdalherstel Hittestress in steden

TOETSINGSCRITERIA

BEOORDELINGSCRITE RIUM	OMSCHRIJVING	PUNTEN
1: AANSLUITING BIJ TRANSITIEOPGAVEN ERFGOED DEAL	De mate waarin het project of initiatief aansluit bij de transitieopgaven waarop de Erfgoed Deal zich richt (zie tabel met thema's en prioritaire opgaven).	Max. 10
2: INBRENG VAN ERFGOED	De mate waarin erfgoed een bijdrage levert aan de opgave of onderdeel is van de aanpak van desbetreffende transitieopgave(n).	Max. 10
3: VOORBEELDWERKING EN KENNISDELING (LEEROMGEVING)	De mate waarin het project een inspirerend voorbeeld is voor een erfgoedinclusieve aanpak van transitieopgaven en hoe het project bijdraagt aan kennisdeling.	Max. 10
4: BEGROTING EN FINANCIËN	De projecten hebben betrekking op het financieren van de meerkosten van het erfgoedinclusief maken van de opgave via een decentralisatie-uitkering (DU). Matching door medeoverheden of waterschappen is niet verplicht, maar wel een gezamenlijke ambitie. Inzet op basis van wettelijke verplichtingen wordt niet ondersteund door de Erfgoed Deal. Vanuit de Erfgoed Deal worden geen doelen gefinancierd (matching) die vanuit andere regelingen reeds (kunnen) worden gefinancierd, zoals bijvoorbeeld restauratie of instandhouding van rijksmonumenten.	Max. 10
5: PARTICIPATIE EN DIALOOG (SAMENWERKING)	In de Erfgoed Deal is opgenomen dat participatie en dialoog een vast onderdeel uitmaken van de projecten. Met name bij de omgang met het cultureel erfgoed is het van belang dat maatschappelijke organisaties en bewoners worden betrokken. Een manier om vorm te geven aan deze erfgoedparticipatie wordt geboden door de uitgangspunten van het Verdrag van Faro.	Max. 5
6: PORTFOLIO EN PLANNING	Bij het opstellen van het uitvoeringsprogramma wordt gestreefd naar een evenwichtige samenstelling in thema's en opgaven. Binnen het uitvoeringsprogramma wordt gestreefd naar een balans tussen projecten in het stedelijke en landelijke gebied. Deze thematische en geografische balans geldt ook voor het portfolio bestaande uit alle Erfgoed Deal-projecten. Echter: kwaliteit gaat altijd vóór spreiding.	Max. 5
MAX. AANTAL PUNTEN		50

WATERHARMONICA NOORDERBOS TILBURG

PROJECTNAAM EN FINANCIERING	KORTE BESCHRIJVING	SAMENVATTING VAN DE BEOORDELING
<p>WATERHARMONICA NOORDERBOS TILBURG</p> <p>WATER EN BODEM</p> <p>Totale kosten project: € 16.907.658</p> <p>Kosten erfgoedinclusief maken: €2.750.900</p> <p>Gevraagde rijksbijdrage: €857.731</p> <p>Matching: €1.893.169 (68,8%)</p> <p>Overheden die matchen: Gemeente Tilburg Prov. Noord-Brabant Waterschap De Dommel</p> <p>Planning: 2024-2028</p>	<p>Midden in het uitgestrekte Landschapspark Pauwels werken Waterschap De Dommel en de gemeente Tilburg aan de ontwikkeling van de Waterharmonica: een project dat verleden, heden en toekomst samenbrengt. Dit initiatief transformeert de historische vloeivelden van het park, oorspronkelijk aangelegd voor het zuiveren van industriewater uit de lokale textielindustrie, tot een innovatief systeem voor waterbeheer van ecologische en cultuurhistorische waarde. De historische inrichting is daarvoor de onderlegger.</p> <p>Erfgoed als basis voor de toekomst Dit bijzondere industrieel erfgoed vertelt niet alleen een belangrijk verhaal over de ontwikkeling van de Tilburgse textielindustrie, maar is ook op landelijk niveau van grote relevantie. De basis voor de waterzuivering in Nederland ligt namelijk in Tilburg. Afvalwater van de textielindustrie werd rond Tilburg tot begin twintigste eeuw via ‘blauwsloten’ geloosd op beken. Dit unieke erfgoed dreigt echter vergeten en verloren te gaan als het nu niet meegaat in de ontwikkeling van het landschapspark.</p> <p>De stad als bron van schoon water Landschapspark Pauwels draait deze situatie om: de stad is nu een bron van schoon water voor het achterland. De vloeivelden zijn nog steeds zichtbaar in het landschap in de vorm van verschillende relictten, waaronder bezinkbakken, een pompgemaal en de kenmerkende slotenstructuur. Deze elementen vormen het fundament voor de Waterharmonica, een project dat niet alleen de waterkwaliteit verbetert, maar ook de cultuurhistorische waarde van het gebied benadrukt. Hier wordt actief gebruikgemaakt van het erfgoed om hedendaagse klimaatuitdagingen aan te gaan.</p> <p>Leeromgeving <i>Waterharmonica Noorderbos Tilburg</i> biedt een leeromgeving, gericht op een breed publiek. Het duurzame watersysteem en haar pilots leveren nieuwe inzichten en leerpunten op voor nationaal en internationaal gebruik. Via excursies, symposia en nieuwsberichten wordt informatie gedeeld met experts in binnen- en buitenland. En omdat het project stad en land met elkaar op een nieuwe manier verbindt, biedt dat naast recreatieve, ook educatieve waarden voor inwoners, bezoekers en andere belangstellenden.</p> <p>Leesbaar verleden, leefbare toekomst Het project <i>Waterharmonica Noorderbos Tilburg</i> vertegenwoordigt een uniek verhaal van vernieuwing, waarbij zorg voor industrieel erfgoed en onze leefomgeving hand in hand gaan. Deze locatie illustreert op een geheel eigen manier hoe het verleden kan helpen bij het vormgeven van duurzame oplossingen voor de toekomst. Door het behoud en het nieuwe gebruik van de erfgoedrelictten blijft het verhaal van waterzuivering bewaard voor toekomstige generaties, wordt het opnieuw functioneel gemaakt én wordt het gebied beter beleefbaar.</p>	<p><i>Waterharmonica Noorderbos Tilburg</i> raakt een zeer relevante en urgente opgave in Nederland: wateropvang, waterkwaliteit en droogte. Door overtollig regenwater uit de stad af te koppelen en op te vangen, vertraagd af te voeren en te ecologiseren, verbetert de waterharmonica grijs regenwater tot schoon water voor de nabijgelegen natuur- en landbouwgronden.</p> <p>De stuurgroep waardeert in het bijzonder dat om dit mogelijk te maken, vrijwel vergeten doch uniek (Tilburgs) erfgoed functioneel wordt ingezet en gekoppeld wordt aan verbetering van bodemkwaliteit, ruimtelijke kwaliteit, educatie én recreatie. Het project is sterk gebiedsgericht en integraal.</p> <p>Er wordt al enige jaren met de belangrijkste partijen in het gebied samengewerkt en de uitwerking van de ontwerpen en doelstellingen bevinden zich in een vergevorderd stadium. De leeromgeving en begroting zijn duidelijk. Zowel de gemeente en met name het waterschap matchen fors. Ook de Provincie ondersteunt het project met financiële middelen. Kortom: er bestaat reeds een breed draagvlak.</p> <p>De stuurgroep is onder de indruk van de kwaliteit van deze aanvraag. Grote waardering is er voor de visie om vergeten erfgoed – dat bovendien van oorsprong een vervuilend systeem was – te benutten voor een schone leefomgeving. De middelen van de Erfgoed Deal zullen bijdragen aan behoud van uniek erfgoed, dat zonder dit project in de vergetelheid zou raken.</p> <p>Het project is dan ook een waardevolle toevoeging aan de leeromgeving op het thema waterkwaliteit. Het laat zien hoe waterschappen en overheden kunnen samenwerken om op integrale en erfgoedinclusieve wijze de wateropgaven een passende plek te geven in het landschap.</p> <p>SCORE 45 VAN DE 50 PUNTEN</p> <p>BESLUIT STUURGROEP: POSITIEVE BEOORDELING – TOEKENNING €858.000</p>

RINGWALBURG

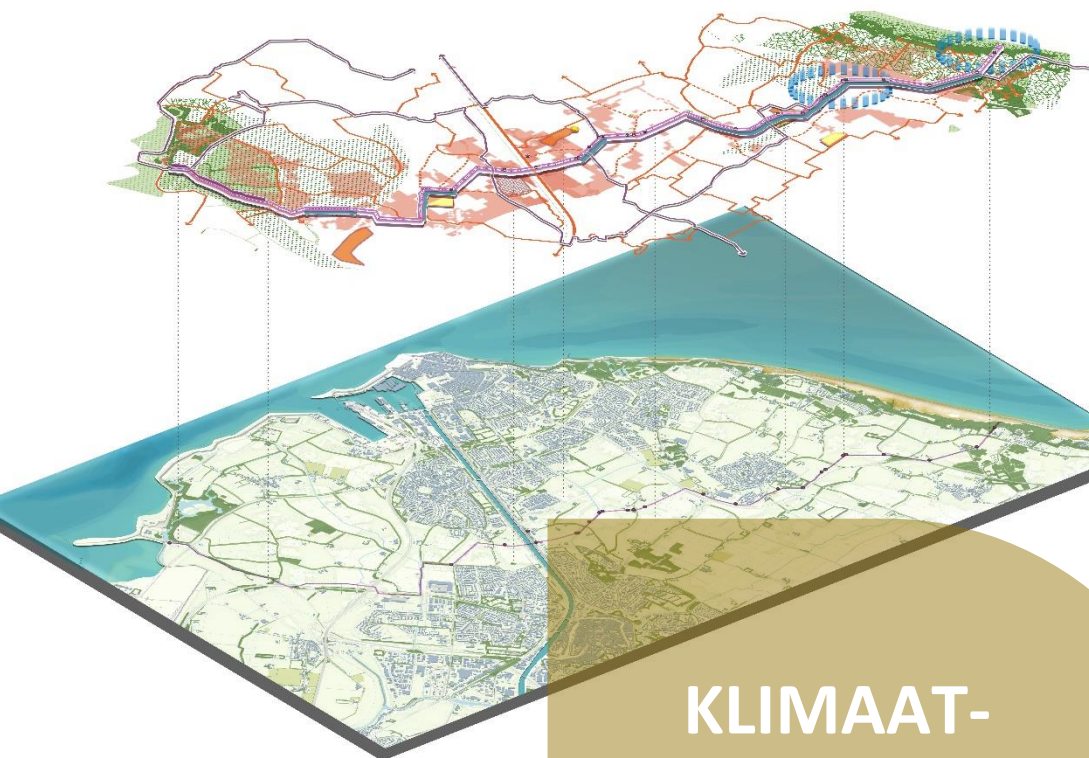

BURGH-HAAMSTEDDE

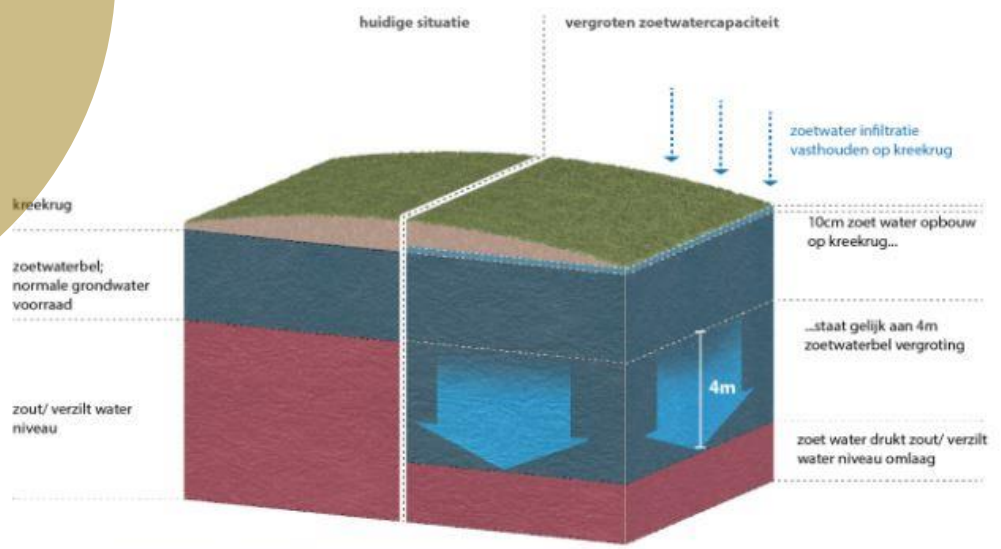

PROJECTNAAM EN FINANCIERING	KORTE BESCHRIJVING	SAMENVATTING VAN DE BEOORDELING
<p>RINGWALBURG BURGH-HAAMSTEDE</p> <p>LANDBOUW EN NATUUR</p> <p>Totale kosten project: €16.940.000</p> <p>Kosten erfgoedinclusief maken: €1.185.000</p> <p>Gevraagde rijksbijdrage: €565.000</p> <p>Matching: €620.000 (52,3%)</p> <p>Overheden die matchen: Gemeente Schouwen-Duiveland Provincie Zeeland</p> <p>Planning: 2025-2027</p>	<p>Herinrichting van de ringwalburg van Burgh-Haamstede, in de 9e eeuw gebouwd als verdediging tegen de Vikingen, beoogt twee doelen. Ten eerste creëert het een ecologische 'stepping stone' tussen twee Natura 2000-gebieden. Ten tweede zorgt het voor een betere toegankelijkheid en beleefbaarheid van dit bijzondere archeologische monument.</p> <p>De ringwalburg in Burgh-Haamstede ligt strategisch op de overgang van duin naar klei en verbindt het duingebied Kop van Schouwen met de Oosterschelde. Het project legt een relatie tussen een grotere beleving van een archeologisch rijksmonument met ecologische en economische opgaven. Het is daarmee een voorbeeld van een integrale aanpak waarin cultuurhistorie leidt tot een water en bodem gestuurde ontwikkeling. In het nieuwe landschapontwerp worden typische kenmerken van een ringburgwal, zoals een verdedigingswal, een gracht en een open middenterrein, benut voor het creëren van ecologische zones. Samen met een vlonderpad door de natte gracht ontstaat er een avontuurlijke en gevarieerde route, waar bezoekers zich van 'verdediger' op de wal tot 'aanvaller' in de gracht kunnen wanen. Het pad zorgt tevens voor een functionele scheiding tussen openbare gebieden en voor rustige zones voor flora en fauna.</p> <p>Groenblauwe dooradering Natuurontwikkeling op de Karolingische Ringwalburg maakt het groenblauwe netwerk van Schouwen-West robuuster, verbetert de biodiversiteit en bevordert het vasthouden van gebiedseigen water. Deze versterking van het groenblauwe netwerk is één van de urgente opgaven in de Gebiedsaanpak Schouwen-West, onderdeel van het (voormalig) Nationaal Programma Landelijk Gebied. Tegelijkertijd worden het historische karakter en de toegankelijkheid van het archeologisch monument versterkt, waarmee het toeristische en culturele aanbod in het dorp diverser en rijker wordt.</p> <p>Archeologie en draagvlak Het project is een uitvloeisel van de Dorpsvisie Burgh- Haamstede (2020) en het initiatief van het museum de Burghse Schoole. De Stichting Westerschouwen Cultureel speelt met het museum de Burghse Schoole een belangrijke rol in de participatie en de verbinding tussen dorp, erfgoed, recreatief gebruik en natuurontwikkeling. Op dit moment komt de ietwat verwaarloosde uitstraling van de plek niet overeen met de bijzondere geschiedenis. Daarom investeert de gemeente in een goed participatieproces zodat omwonenden zich straks betrokken voelen bij de instandhouding van dit archeologische topmonument. Het archeologisch onderzoek wordt ingezet om mensen te interesseren en te betrekken bij het verleden en de toekomst van het gebied. De uitkomsten zullen richting geven aan het ruimtelijk ontwerp en de museale presentatie. Door de integrale gebiedsaanpak kan de leeromgeving breed worden ingestoken: kennis over natuurontwikkeling, waterhuishouding en archeologische onderzoek naar Karolingische ringwalburgen zullen voor diverse nationale en internationale netwerken van waarde zijn.</p>	<p>Het project <i>Ringwalburg Burgh-Haamstede</i> laat op een inspirerende wijze zien hoe een veronachtzaamd terrein van een archeologisch rijksmonument uit de vroege middeleeuwen kan worden benut om een grotere gebiedsopgave aan te pakken. Bovendien kiest de gemeente voor een integrale aanpak die voortkomt uit een gedragen dorpsvisie. De unieke karakteristieken van dit erfgoed worden op een overtuigende manier gekoppeld aan de noodzaak om de groenblauwe dooradering in het gebied te versterken.</p> <p>De stuurgroep waardeert de manier waarop de Gemeente Schouwen-Duiveland via participatie vormgeeft aan het project, onder andere met de lokale erfgoedgemeenschappen. Dit blijkt onder meer uit de vele organisaties die betrokken zijn, en die als stakeholders onderdeel zijn van de projectgroep.</p> <p>De opgave voor natuurontwikkeling en met name de concrete bijdrage van erfgoed aan de doelstellingen van het (oude) NPLG hebben een sterke voorbeeldfunctie. Doorgang van het project zal een sterk signaal afgeven dat de lokale overheid en bewoners prioriteit geven aan herstel van (cultuur)landschap en natuur.</p> <p>Voorbeeldprojecten rond de opgave natuurherstel en groenblauwe dooradering zijn nog zeldzaam in het portfolio van de Erfgoed Deal, en daarnaast zijn projecten in Zeeland nog sterk ondervertegenwoordigd. De planning en duur van het project zorgen er bovendien voor dat de resultaten niet lang op zich laten wachten en daarmee is het een goed 'schop in de grond' project.</p> <p>De opzet van het archeologisch onderzoek is gericht op participatie en planvorming. De beoogde kennisdeling is zowel op lokaal als professioneel niveau goed, met een aantal concrete kennisnetwerken en acties. De versterking van het naastgelegen museum verhoogt de erfgoedbeleving en draagt bij aan de spreiding van toerisme.</p> <p>SCORE 44 VAN DE 50 PUNTEN</p> <p>BESLUIT STUURGROEP: POSITIEVE BEOORDELING – TOEKENNING €565.000 (waarvan €523.000 decentralisatie-uitkering en €42.000 btw-compensatiefonds)</p>

Het hoogteverschil tussen kreekrug en poelgrond is in dit beeld van de doorsnijing van de tankgracht nabij Koudekerke goed zichtbaar.

KLIMAAT-
GERAAMTE
LANDFRONT
VLISSINGEN

Uitgangspunt: herstel van het natuurlijk watersysteem

PROJECTNAAM EN FINANCIERING	KORTE BESCHRIJVING	SAMENVATTING VAN DE BEOORDELING
<p>KLIMAATGERAAMTE LANDFRONT VLISSINGEN</p> <p>WATER EN BODEM</p> <p>Totale kosten project: €775.000</p> <p>Kosten erfgoedinclusief maken: €617.000</p> <p>Gevraagde rijksbijdrage: €293.000</p> <p>Matching: €324.000 (52,5%)</p> <p>Overheden die matchen: Provincie Zeeland Gemeente Veere</p> <p>Planning: 2024-2025</p>	<p>In het project <i>Klimaatgeraamte Landfront Vlissingen</i> repareert de provincie Zeeland en de gemeente Veere op een slimme manier een negatieve ingreep in de waterhuishouding op Walcheren, die tijdens de Tweede Wereldoorlog door de Duitsers is gemaakt. Deze ingreep – een tankgracht als onderdeel van de Atlantikwall – heeft tot op de dag van vandaag een negatieve invloed op het waterbergend vermogen van de kreekrug die het doorsnijdt.</p> <p>Erfgoedlinie Ooit stond Walcheren bekend als de ‘Tuin van Zeeland’, een naam die ze te danken had aan de kleinschalige landbouw, rijkdom aan landschapselementen en buitenplaatsen. Dit veranderde tijdens de WOII, toen het bezette Vlissingen en de haven omsloten werden door verdedigingswerken en linies. Walcheren veranderde van kleinschalig agrarisch landschap in een militair landschap met bunkers, mijnenvelden en prikkeldraadversperringen. Boerderijen en beplantingen werden verwijderd zodat men de ‘vijand’ van ver zag aankomen. In februari 2023 stelde de Provincie Zeeland een ontwikkelvisie op voor Landfront Vlissingen. Dit project gaat over een relatief bescheiden deel bij het dorp Koudekerke, maar het is wel onderdeel van het meest compleet bewaard gebleven stuk landfront van de Atlantikwall en derhalve aangewezen als rijksmonument.</p> <p>Functioneel én beleefbaar Met de bouw van hun bunkers en anti-tankgrachten verstoorde het Duitse leger het (zoet)waterbergend vermogen in de streek. De aanleg van de tankgracht veranderde het watersysteem aanzienlijk. De kreekruggen werden doorsneden en zout en zoet water mengden zich tot brak oppervlaktewater. Dit water is niet bruikbaar voor beregening van het landschap. Door een kleilaag in de tankgracht aan te brengen gaat men deze fout uit het verleden herstellen. Tegelijk wil de Provincie andere relicten van het militaire erfgoed herstellen of reconstrueren, zodat het Landfront beter beleefbaar wordt.</p> <p>Experimenteergebied voor zoetwaterberging Het dorp Koudekerke ligt op het grootste kreekruggen-systeem van Zuid- en Midden-Walcheren en is daardoor in het project hét experimenteergebied voor zoetwaterberging langs Landfront Vlissingen. Koudekerke heeft in droge perioden een drinkwatertekort: de waterdruk valt weg, mede door toename van het waterverbruik in de zomer door toerisme. Door (kleine) systeemaanpassingen wil het project <i>Klimaatgeraamte Landfront Vlissingen</i> de zoetwateropslag van een deel van de kreekrug vergroten. Het water kan hierdoor benut worden voor beregening. Tegelijkertijd wordt de tankgracht in de exacte historische WOII-doorsnede teruggebracht. De waterproblematiek creëert op deze plek dus de mogelijkheid om militair historisch erfgoed sterker zichtbaar te maken.</p>	<p>De stuurgroep is zeer positief over de aanvraag voor het project <i>Klimaatgeraamte Landfront Vlissingen</i>. Dit project heeft een duidelijke visie en koppelt op innovatieve wijze het herstel van een historisch en ecologisch waardevol gebied aan hedendaagse uitdagingen, zoals de beschikbaarheid van zoet water en de recreatieve beleving van erfgoed. Het project onderscheidt zich door het Atlantikwall-erfgoed, dat doorgaans als beladen of ‘contested heritage’ wordt gezien, actief in te zetten als oplossing voor een actuele transitieopgave. Dit maakt het project uniek en een potentieel voorbeeld voor andere regio's die met vergelijkbaar erfgoed worstelen.</p> <p>Daarnaast biedt het project een waardevolle bijdrage aan de Erfgoed Deal door een onderwerp aan te pakken dat nog niet eerder binnen het portfolio is behandeld. De nadruk op zoetwaterbeschikbaarheid is een urgent thema dat goed aansluit bij bredere klimaatdoelen. Voor de omgang met ‘beladen erfgoed’, zoals de Atlantikwall is dit project eveneens voorbeeld stellend.</p> <p>Hoewel de schaal van het project bescheiden is, ziet de stuurgroep hierin juist een belangrijke stap richting verdere opschaling en bredere toepassing in Zeeland en mogelijk daarbuiten. Er zit veel energie op dit project vanuit de provincie Zeeland en de samenwerking met diverse erfgoed- en waterbeheerpartijen zorgt voor een breed draagvlak. Gezien het innovatieve karakter, de duidelijke maatschappelijke meerwaarde en de potentie voor opschaling, besluit de stuurgroep dan ook om dit project te ondersteunen. Om na afloop van dit project daadwerkelijk tot opschaling te komen, adviseert de stuurgroep de provincie om samen met de betrokken gemeenten van het landfront en het waterschap een convenant te sluiten. Dit convenant zou moeten waarborgen dat het landfront als een dragende erfgoedstructuur wordt behouden en benut voor water-, klimaat- en natuuropgaven.</p> <p>SCORE 44 VAN DE 50 PUNTEN</p> <p>BESLUIT STUURGROEP: POSITIEVE BEOORDELING – TOEKENNING €293.000 (waarvan €242.000 decentralisatie-uitkering en €51.000 btw-compensatiefonds)</p>

ARCHEOLOGIE SINGELPARK OLDENZAAL

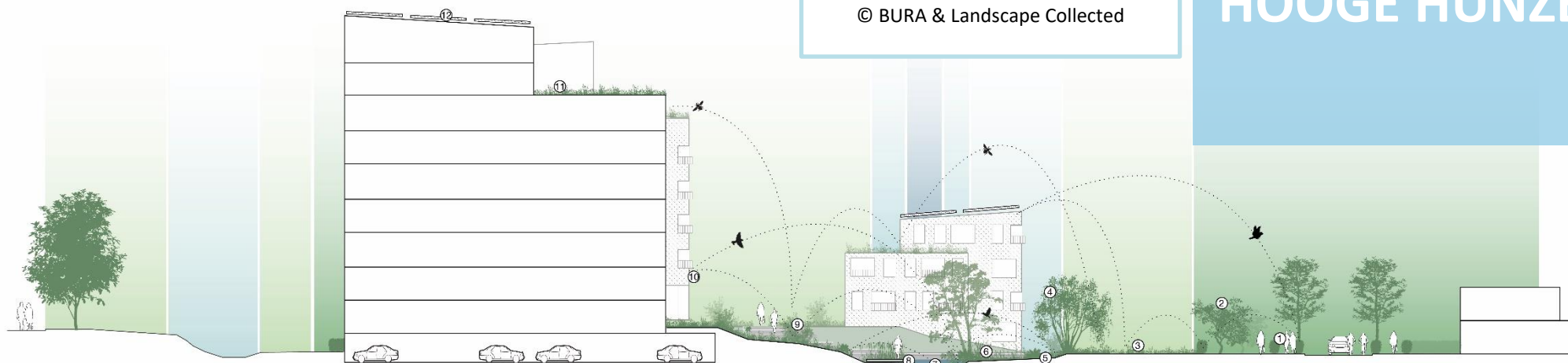

PROJECTNAAM EN FINANCIERING	KORTE BESCHRIJVING	SAMENVATTING VAN DE BEOORDELING
<p style="text-align: center;">ARCHEOLOGIE SINGELPARK OLDENZAAL</p> <p style="text-align: center;">WATER EN BODEM</p> <p>Totale kosten project: €8.258.000</p> <p>Kosten erfgoedinclusief maken: €1.425.000</p> <p>Gevraagde rijksbijdrage: €677.000</p> <p>Matching: €1.039.000 (60,5%)</p> <p>Overheden die matchen: Gemeente Oldenzaal Provincie Overijssel</p> <p>Overige partners:</p> <p>Planning: 2024-2026</p>	<p>Oldenzaal zet met het project <i>Archeologie Singelpark Oldenzaal</i> een verdere stap in de realisatie van een groene zone rondom het stenige centrum. De historische stadsmuur met haar dubbele gracht en stadspoorten dienen hierbij als kennisbron voor een klimaatadaptieve herinrichting. Tevens wordt archeologie benut om tot een erfgoedinclusief ontwerp te komen van de openbare ruimte.</p> <p>Eeuwenlang was vestingstad Oldenzaal een regionaal, religieus handelscentrum. De verdedigingswerken werden in de loop der tijd ontmanteld, de stadspoorten afgebroken en de grachten gedempt, maar het middeleeuwse stratenpatroon bleef behouden. Op de plek waar de verdedigingswerken de stad omringden, wordt nu gewerkt aan een klimaatadaptief stadspark: het Singelpark.</p> <p>Klimaatopgaven Het Singelpark helpt de versteende binnenstad bij de klimaatopgaven, die wateroverlast, perioden van droogte en hittestress met zich meebrengen. Ook opgaven als biodiversiteit, ruimte voor sport, spel en beweging en het creëren van plekken om te ontmoeten en ontspannen in het groen zijn uitgangspunten voor het ontwerp van het park. De aanvraag bij de Erfgoed Deal gaat om het tweede deelproject binnen het project Singelpark, ook wel Westwal genoemd. Hier bevonden zich ooit twee van de drie stadspoorten en de tussenliggende verdedigingswerken. Daarmee vormt het tegelijkertijd een uitdaging, want de toegangswegen van toen zijn ook nu nog invalswegen naar de binnenstad.</p> <p>Archeologisch onderzoek In Oldenzaal bevinden zich veel erfgoedwaarden onder de grond. Het project wil dit archeologisch erfgoed op een innovatieve manier inzetten ten bate van het ontwerp. Waar archeologie in Nederland altijd volgt op de planvorming, draait Oldenzaal dit om. Deze aanpak is nieuw en daarmee treedt het project buiten de gebaande paden. Het heeft dan ook een belangrijke voorbeeldfunctie voor archeologisch Nederland. Het onderzoek levert naast input voor het ontwerp ook concrete handvatten om bodem- en watersturend te werken.</p> <p>Kennisuitwisseling met andere partijen De aanpak bij dit deelproject is een nieuw en spannend traject. Door kennisuitwisseling met andere partijen wil het project leren van hun ervaringen en deskundigheid. Het project wil een bijdrage leveren aan een dialoog over het gebruik van kennis van het verleden bij hedendaagse (klimaat)opgaven en aan een veranderend denkpatroon over archeologie binnen ruimtelijke opgaven.</p>	<p>De aanvraag van project <i>Archeologie Singelpark Oldenzaal</i> straalt kunde en vertrouwen uit. Zowel inhoudelijk als in de uitwerking van de aanvraag zelf. Rondom het oude centrum van de stad lagen ooit de middeleeuwse verdedigingswerken maar ligt nu slechts een versteende omgeving waarin erfgoed marginaal van betekenis is. In het gebied spelen verschillende gebiedsopgaven die samenhangen met de klimaatopgave. Ook leefbaarheid, toerisme en recreatie, sociaal-maatschappelijke doelstellingen, ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid behoeven nadrukkelijk aanpak. Oldenzaal heeft een gebiedsvisie ontwikkeld waarin de historische stadsmuur met haar dubbele gracht en groene karakter als inspiratie dient voor een klimaatadaptief ontwerp van het Singelpark.</p> <p>De inzet van erfgoed gaat echter veel verder dan inspiratie op de historie door de gerichte inzet van archeologisch erfgoed. Dat maakt dit onderscheidend in de ogen van de stuurgroep. In het project wordt, tegen het gangbare proces in, eerst gericht archeologisch onderzoek uitgevoerd om dit in te kunnen zetten in het gebiedsproces. Het huidige systeem van de archeologische monumentenzorg voorziet hier niet in; het ontwerp bepaalt juist waar gegraven moet worden. Dit project draait het om. De gemeente onderbouwt goed op welke gronden dit gaat plaatsvinden en onder welke voorwaarden. De stuurgroep is onder de indruk van de manier waarop Oldenzaal dit vormgeeft.</p> <p>Los van deze systemische vernieuwing gaat ook van het gebruik van archeologisch erfgoed als basis voor nature-based solutions een voorbeeldwerking uit. Archeologie geeft concrete handvatten om water en bodem sturend te werken doordat het in het proces naar voren is gehaald.</p> <p>De leeromgeving is zeer divers en gedetailleerd uitgewerkt, is gericht op diverse doelgroepen en sterk lokaal verankerd. Het Singelparkproject zet stevig in op participatie en dialoog. Zowel in het voortraject als tijdens de uitvoering is er ruim aandacht voor samenwerking en participatie voor een brede doelgroep, zoals het laten mee graven van inwoners bij uitvoering van het archeologisch onderzoek. Dit project zal voor de erfgoedbeleving van Oldenzaal veel betekenen. Het rijke ondergrondse erfgoed zal voor bezoekers en bewoners veel meer gaan leven.</p> <p style="text-align: center;">SCORE 43,5 VAN DE 50 PUNTEN</p> <p style="text-align: center;">BESLUIT STUURGROEP: POSITIEVE BEOORDELING – TOEKENNING €677.000 (waarvan €569.000 decentralisatie-uitkering en €108.000 btw-compensatiefonds)</p>

BUURTSCHAP HOOG HUNZE

© BURA & Landscape Collected

weide wadi weide buurtschap weide Hunze weide buurtschap

PROJECTNAAM EN FINANCIERING	KORTE BESCHRIJVING	SAMENVATTING VAN DE BEOORDELING
<p>BUURTSCHAP HOOGHE HUNZE</p> <p>WONEN EN MOBILITEIT</p> <p>Totale kosten project: €5.950.000</p> <p>Kosten erfgoedinclusief maken: €1.728.000</p> <p>Gevraagde rijksbijdrage: €821.000</p> <p>Matching: €907.000 (52,5%)</p> <p>Overheden die matchen: Gemeente Groningen</p> <p>Planning: 2023-2027</p>	<p>Vroeger stroomde de Hunze vanuit Drenthe via de stad Groningen naar de Waddenzee. De rivier was van economische betekenis voor de stad. Door de aanleg van kanalen en de oprukkende bebouwing verdween de rivier letterlijk uit beeld. Slechts restanten, zoals rond Euvelgunne, bleven bewaard. Nu wil Groningen de Hunze weer terugbrengen in het stedelijk gebied.</p> <p>Historische structuur draagt bij aan opgaven Met het herstel van de Hunzeloop brengt Groningen niet alleen een historische structuur terug, ook draagt dit bij aan de klimaatopgaven waar de stad voor staat: versterken van de biodiversiteit, water vasthouden in tijden van droogte en opvangen van overtollig regenwater en het creëren van koelteplekken in tijden van hitte. Tegelijk vormt het een groene en recreatieve route dwars door de stad en is het een belangrijke identiteitsdrager van de openbare ruimte.</p> <p>Puzzelstukjes Dat alles staat in het in 2024 vastgestelde ontwikkelkader 'Groningen stad aan de Hunze'. Hiermee is het Herstel van de Hunze beleidsmatig geborgd en wordt de Hunze stukje bij beetje teruggebracht in de stad. Bij elke nieuwe ontwikkeling rondom de oude Hunzeloop wordt het herstel van de rivier meegenomen. Zo worden steeds nieuwe puzzelstukjes gelegd om op termijn de historische rivierloop te herstellen.</p> <p>Buurtschap Hooge Hunze Het eerste project ligt tussen het Van Starckenborghkanaal en de Pop Dijkemaweg. Op deze locatie worden ongeveer 200 woningen gerealiseerd op een oud bedrijventerrein. Met het plan 'Buurtschap Hooge Hunze' wil Groningen tegelijk met het terugbrengen van de rivier ook fors investeren in de kwaliteit van de openbare ruimte op een erfgoedinclusieve manier. De historische beplanting en passende oevers van het (Hunze)beekdal worden teruggebracht en bij de inrichting van kades, bruggen en straatmeubilair laat de gemeente zich inspireren door elementen uit het Hunzelandchap. Er wordt een hoogwaardige erfgoedinclusieve standaard gezet voor toekomstige projecten die de historische Hunze terugbrengen in Groningen.</p> <p>Het terugbrengen van historische groen- en waterstructuren voor klimaatadaptatie is niet een exclusieve kans voor Groningen. De Groningse aanpak kan daarom inspirerend zijn voor gemeenten, waterschappen of andere partijen die werken aan grootschalige gebiedsontwikkeling of wijkvernieuwing. Het project heeft dan ook allerlei plannen voor kennisdeling: van publicatie van artikelen en video's, het delen van de kennis via Webinars of op landelijke bijeenkomsten en congressen tot een inspirerende Hunzeloop-wandeling voor het bredere publiek.</p>	<p>De ambitie en beleidsmatige inbedding van Groningen om de grotendeels verdwenen Hunze terug te brengen in het stadsbeeld en deze als ruimtelijke kwaliteitsdrager van diverse transitieopgaven te laten fungeren is gedurfd, erfgoedinclusief en ambitieus. Het getuigt van een goede visie op gebruik van en kennis over erfgoed als richtinggevend onderdeel bij transities. Het project is daarmee een goed voorbeeld van een erfgoedinclusieve inbreiding in de stad vanuit het principe water en bodem sturend. Het ontwikkelkader is gestoeld op een gedegen landschappelijke studie waarin erfgoed een van de belangrijkste uitgangspunten is.</p> <p>Het puzzelstuk Hooge Hunze is een stedelijke invulling van een grote ambitie, waarin 200 woningen worden gebouwd (met 60% sociale woningbouw) in een te transformeren bedrijventerrein. De Hunze wordt ingezet als drager van ruimtelijke kwaliteit ter plekke en fungeert tevens als klimaatbuffer (wadi, biodiversiteit, aanpak hittestress), recreatieve route en verbinding tussen andere onderdelen van de terug te brengen Hunze. Hierdoor wordt verdichten gekoppeld met erfgoedinclusief en plek-eigen vergroenen. Dat is voorbeeld stellend en dat past goed bij de doelstellingen van de Erfgoed Deal.</p> <p>De stuurgroep ziet dit project als voorbeeld stellend voor een bredere ontwikkeling van herstel van historische waterlopen en systemen binnen het stedelijk gebied dat veel verder reikt dan alleen de Groningse gemeentegrenzen.</p> <p>De stuurgroep roept de gemeente op om ook ten aanzien van de architectuur van de te realiseren woonblokken in te zetten op een 'Gronings ontwerp', in het verlengde van de zorgvuldig teruggebrachte Hunze.</p> <p>SCORE 42,5 VAN DE 50 PUNTEN</p> <p>BESLUIT STUURGROEP: POSITIEVE BEOORDELING - TOEKENNING €821.000 (waarvan €679.000 decentralisatie-uitkering en €142.000 btw-compensatiefonds)</p>

DI BONEIRU,

PA BONEIRU

PROJECTNAAM EN FINANCIERING	KORTE BESCHRIJVING	SAMENVATTING VAN DE BEOORDELING
<p>DI BONEIRU, PA BONEIRU</p> <p>WONEN EN MOBILITEIT</p> <p>Totale kosten project: €1.936.000</p> <p>Kosten erfgoedinclusief maken: €1.936.000</p> <p>Gevraagde rijksbijdrage: €920.000</p> <p>Matching: €1.016.000 (52,5%)</p> <p>Overheden die matchen: Openbaar Lichaam Bonaire</p> <p>Planning: 2024-2027</p>	<p>De vraag naar nieuwe woningen op het eiland Bonaire is groot. Daarom is er vorig jaar een zogenaamde WoonDeal afgesloten. Tegelijkertijd zijn er wijken en buurten op Bonaire waar veel van de bestaande, vaak cultuurhistorisch waardevolle, woningen leegstaan of verloederen. Zoals Rincon, het oudste dorp van het eiland én beschermd dorpsgezicht. Het project <i>Di Boneiru, Pa Boneiru</i> wil die historische panden onderdeel laten zijn van de aanpak om de woningtekort aan te pakken.</p> <p>Veel van de particuliere woningen in deze wijken zijn in slechte staat. Ze missen basisvoorzieningen, zoals wateropvang en groenvoorziening. De huiseigenaren hebben vaak niet de middelen om hun woningen te herstellen of te onderhouden. Met als gevolg dat er ongezonde en onveilige woonsituaties ontstaan en dat erfgoedwaarden dreigen te verdwijnen. De ziel verdwijnt uit de wijken.</p> <p>Erfgoedwaarden benutten Juist deze authentieke wijkes bieden grote kansen om betaalbare woningen te behouden op het eiland. Daarom richt het project <i>Di Boneiru, Pa Boneiru</i> zich op de revitalisatie van Rincon, een beschermd dorpsgezicht. Centraal in het project staat de verbetering van de woningen én van de historische woonmilieus. Zo worden de kenmerken uit de Spaanse en Hollandse periode in Rincon behouden, zowel aan en in de gebouwen, als in de openbare ruimte. Typisch aan Rincon is de zelfredzaamheid van de bewoners. Dit is het uitgangspunt voor de verbetering van de natuur- en erfgoedwaarden, die moet leiden tot een klimaatrobuuste en gezonde woonomgeving.</p> <p>Versterken van de identiteit De nadruk van het project ligt op het versterken van de identiteit en erfgoedwaarden in Rincon. Dit omvat zowel materiële als sociale aspecten. Door het herstel van de woningen kunnen in de toekomst (lokale) functies in de gebouwen worden gestimuleerd. Zo ontstaan er kansen voor het toerisme en nieuwe vormen van werkgelegenheid. Dit vergroot de aantrekkelijkheid van het beschermde dorpsgezicht, en draagt bij aan het welzijn van bewoners en de lokale economie. Voor het herstel van de panden worden mbo-studenten van het eiland zelf ingezet, wat een 'brain drain' voorkomt.</p> <p>Gebiedsgerichte aanpak Uiteindelijk voorziet het project in betaalbare huisvesting in bestaande wijken, verbetering van de leefbaarheid en in versterking van de historische identiteit van Bonaire en sociaal maatschappelijke componenten. De leeromgeving richt zich primair op het Caribisch gebied, maar het kan project kan ook voorbeeld stellend zijn voor Nederland: hoe maken we WoonDeals (nieuwbouw) erfgoedinclusief?</p>	<p>Het uitgangspunt van dit project is sterk: hoe maken we de afgesloten WoonDeal op Bonaire erfgoedinclusief, zodat de historische bebouwing ook een rol kan spelen in het oplossen van de woningnood op het eiland? Hierdoor kunnen de middelen van de Erfgoed Deal echt impact maken op Bonaire door de leefomgeving van (overwegend) economisch achtergestelde bewoners van Rincon aanzienlijk te verbeteren en de beleving van het lokale erfgoed flink te versterken.</p> <p>Door 10 tot 20 woningen op te knappen blijft hun betaalbare huisvesting beschikbaar en wordt tegelijk de historische woonomgeving versterkt. Dit biedt ook meer koppelkansen op het gebied van toerisme. De vergelijking met Otrobanda (Willemstad) ligt voor de hand. De uitvoering is niet alleen gericht op het opknappen van historische woningen maar richt zich ook op de klimaatbestendige herinrichting van de openbare ruimte, op basis van cultuurhistorie (terugbrengen dammen en rooien, drinkbakken).</p> <p>Het project brengt de 'Faro-gedachte' in de praktijk. Dit beschouwt de stuurgroep als een groot pluspunt van het project. Samen met de bewoners deze urgente opgave aanvliegen en aanpakken, is ook voorbeeld stellend. Daarnaast zien we de inzet van lokale mbo-studenten bij het opknappen en herinrichten van de woonomgeving als zeer positief. Participatie vergt echter een goede begeleiding, terecht dus dat hier serieuze bedragen voor zijn opgenomen. Omdat het hier in feite om een bottom-up initiatief gaat, heeft de stuurgroep er begrip voor dat bij aanvang van het project nog niet alles is uitgewerkt. De operationele vertaling van de doelen gebeurt immers samen met de bewoners.</p> <p>De stuurgroep hecht er grote waarde aan dat Erfgoed Deal-middelen een essentiële impact maken in een gebied en dat projecten worden ondersteund die anders niet van de grond komen. Dat is bij dit project op Bonaire zonder enige twijfel het geval, zo is de stuurgroep van mening.</p> <p>SCORE 42 VAN DE 50 PUNTEN</p> <p>BESLUIT STUURGROEP: POSTIEVE BEOORDELING – TOEKENNING: €920.000</p>

PIONIEREN
IN DE PEEL

PROJECTNAAM EN FINANCIERING	KORTE BESCHRIJVING	SAMENVATTING VAN DE BEOORDELING
<p>PIONIEREN IN DE PEEL</p> <p>LANDBOUW EN NATUUR</p> <p>Totale kosten project: €11.509.000</p> <p>Kosten erfgoedinclusief maken: €1.151.000</p> <p>Gevraagde rijksbijdrage: €546.000</p> <p>Matching: €610.000 (52,8%)</p> <p>Overheden die matchen: Gemeente Maashorst Provincie Noord-Brabant</p> <p>Planning: 2024-2026</p>	<p>Hoe kan verdergaande aantasting van landschap en ecologie door steeds intensievere landbouw een halt worden toegevoerd? Het initiatief Peel Natuurdorpen (PND) draagt landschapslandbouw naar voren als een van de oplossingen: extensief beheerde en natuurinclusief ingerichte landbouwgronden, die worden gefinancierd door kleinschalige vormen van bewoning toe te staan op landbouwgrond. Zo blijft de leefbaarheid van dit deel van de Peel op peil. Er is dan ook veel lokaal draagvlak voor het project.</p> <p>De Peel kampt met grote gebiedsopgaven. Naast de stikstofopgave, droogte, wateropgaven en de teloorgang van biodiversiteit kampt de streek met woningnood en krimpproblematiek in de Peel(rand)dorpen en verloedering van leegstaand vastgoed.</p> <p>Kaalslag Zonder geschikte alternatieven verdwijnt de melkveehouderij in rap tempo uit het gebied, vooral de voor het landschap zo noodzakelijke kleinere bedrijven. Koeien en grasland (levend erfgoed) maken plaats voor intensieve teelten. Lokale boeren stoppen. Als gevolg daarvan gaat de leefbaarheid in het gebied achteruit. Zij verpachten hun land aan andere boeren en loonwerkers van buiten de Peel, die er met intensieve tuinbouw (grootschalige lelieteelt) en megastallen aan de slag gaan. Dit komt het landschap niet ten goede.</p> <p>Landschapslandbouw Dit vormde de aanleiding voor PND om een alternatief te ontwikkelen: het voorkomen dat dit unieke landschap uit de Peel verdwijnt. Er is serieuze interesse van boeren voor de landschapslandbouw in het project <i>Pionieren in de Peel</i>; zij willen hier graag mee aan de slag. Landschapslandbouw richt zich op het erfgoedbewust terugbrengen van nieuwe natuur op boerenland. Dit omvat het herintroduceren van elementen zoals houtwallen, heggen, hagen, waterpartijen en kruidenrijk grasland met koeien. Het doel is om cultuurhistorie leidend te laten zijn en daarmee landschaps- en biodiversiteitsherstel te bevorderen.</p> <p>Kleinschalig wonen Nieuwe natuur op boerenland, zonder afwaardering van grond en onderhoudssubsidie, is niet mogelijk zonder wooncomponent. Toch is slechts 5% per hectare van het landbouwland in de aanpak van PND bedoeld voor 'wonen'. De te realiseren kleine woonvormen zijn daarmee een middel om de nieuwe natuur haalbaar en betaalbaar te maken. Middels een kwalitatieve verplichting wordt de koppeling tussen nieuwe natuur en aantal huisjes vastgelegd. Beheer vindt plaats volgens de regels van agrarisch natuurvereniging.</p> <p>Vier pilot-locaties Het grotere plan van PND omvat uiteindelijk de hele Peel, maar voor de Erfgoed Deal richt PND zich op de inspiratielocatie Heihorst in de gemeente Maashorst. Het wordt dé locatie om de mogelijkheden van landschapslandbouw als nieuw verdienmodel voor boeren in beeld te brengen en te testen. Zo'n locatie is van cruciaal belang om meer agrariërs te overtuigen dat een overstap naar een erfgoedinclusieve bedrijfsvoering mogelijk is.</p>	<p>Het plan en de aanvraag van <i>Pionieren in de Peel</i> zijn aanzienlijk verbeterd ten opzichte van de indiening in 2023. Met name onderbouwing van de erfgoedvisie, uitwerking van de ontwerpen en onderbouwing van businesscase is progressie gemaakt. Ook zijn eisen en criteria vastgesteld en verduidelijkt over de verhouding nieuwe natuur en aantal huisjes. Deze worden vastgelegd per notariële akten. Deelnemende boeren moeten zich houden aan de regels van de agrarische natuurvereniging. Dit heeft er toe geleid dat de twijfels die bij de stuurgroep bestonden, zijn weggenomen.</p> <p>Ook op bestuurlijk vlak is vooruitgang geboekt, met een grotere betrokkenheid van de gemeente Maashorst tot gevolg. Ten eerste door het vaststellen van beleid, waardoor het pilotproject van <i>Pionieren in de Peel</i> ook planologisch kan worden uitgevoerd. Bovendien heeft de gemeente een (weliswaar) bescheiden bedrag aan matching toegezegd. Voort is <i>Pionieren in de Peel</i> doorgegaan met het organiseren van bijeenkomsten over het onderwerp, waardoor participatie en dialoog op een hoog niveau zijn gebleven.</p> <p>Het innovatieve karakter, waarbij het zelfstandige, niet subsidie gedreven verdienmodel "Landschapslandbouw" voor boeren wordt ingericht, verdient een kans om tot concrete uitwerking te komen. Via een Erfgoed Deal wordt dit ondersteund door realisatie van een inspiratielocatie. De opschaalbaarheid van het project is groot: het gaat om een heel relevante maatschappelijk opgave in het landelijke gebied die op veel plekken in Nederland speelt. Het is van groot belang dat op lokaal niveau gemeenten en provincies blijven investeren in natuur- en landschapsinclusieve landbouw.</p> <p>De stuurgroep ziet in het verbeterde project <i>Pionieren in de Peel</i> een interessant pilotproject dat ondersteuning verdient. De betrokkenheid van gemeente Maashorst is belangrijk, ook om toe te zien op de kwalitatieve verplichtingen om de landschapslandbouw op langere termijn (planologisch) te borgen. Hoe maak je afspraken voor de langere termijn met boeren en bewoners en hoe geef je invulling aan de op kwaliteit toetsende en handhavende rol van de gemeente? Ook op dit punt is het project van waarde voor de leeromgeving.</p> <p>SCORE 41,5 VAN DE 50 PUNTEN</p> <p>BESLUIT STUURGROEP: POSITIEVE BEOORDELING – TOEKENNING €546.000</p>

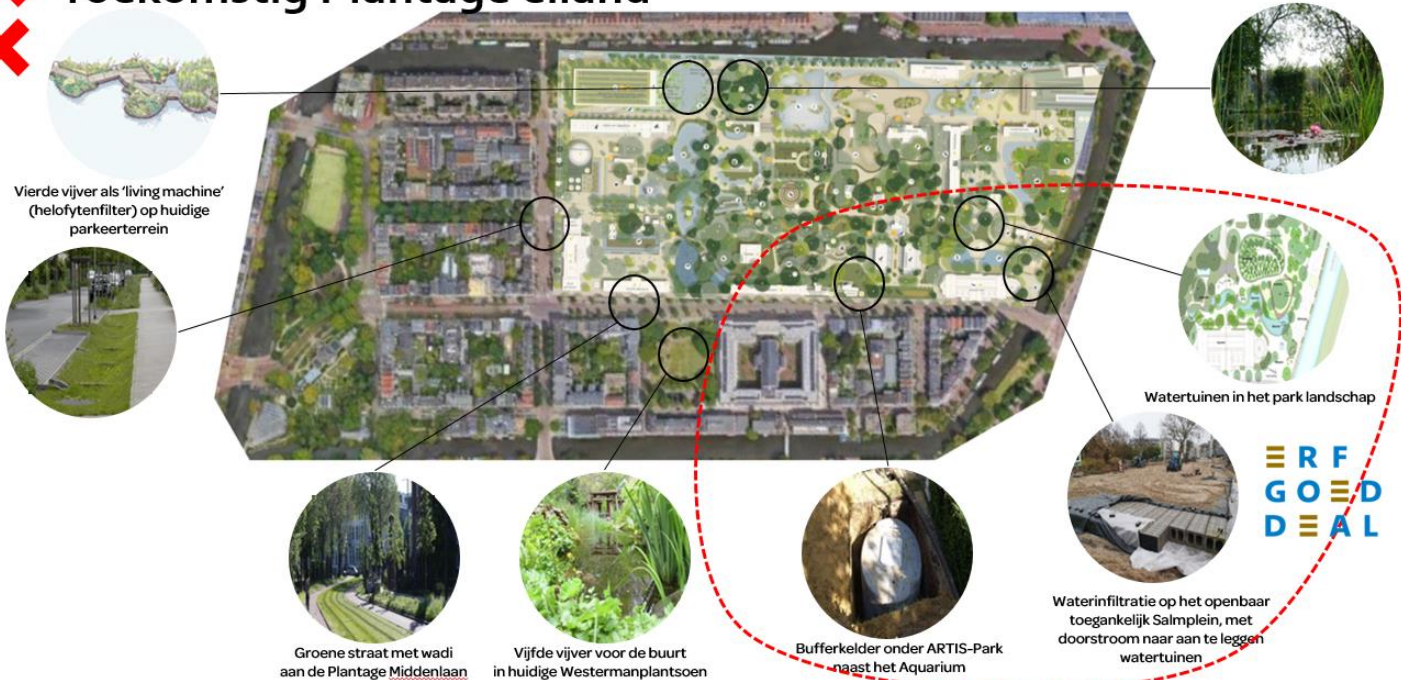
WARMTETRANSITIE AMERSFOORTSE BINNENSTAD

PROJECTNAAM EN FINANCIERING	KORTE BESCHRIJVING	SAMENVATTING VAN DE BEOORDELING
<p>WARMTETRANSITIE AMERSFOORTSE BINNENSTAD</p> <p>ENERGIE EN ECONOMIE</p> <p>Totale kosten project: €8.827.576</p> <p>Kosten erfgoedinclusief maken: €2.639.700</p> <p>Gevraagde rijksbijdrage: €897.750</p> <p>Matching: (52,5%) €992.250</p> <p>Overheden die matchen: Gemeente Amersfoort Provincie Utrecht</p> <p>Planning: 2024-2026</p>	<p>De warmtetransitie in onze historische binnensteden is vaak zo complex, dat veel gemeenten het vraagstuk doorschuiven op de langere termijn. Dat blijkt uit recent onderzoek van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Amersfoort, pilotgemeente in dit onderzoek, heeft nu concrete ambities uitgesproken en plannen uitgewerkt om de oude binnenstad aardgasvrij te maken.</p> <p>Het RCE-onderzoek toont aan hoe groot de urgentie is om de historische binnenstad van Amersfoort van het gas af te krijgen. Naar aanleiding hiervan heeft de gemeente Amersfoort actie ondernomen door samen met de binnenstadbewoners voor de gehele binnenstad een gedetailleerd en breed gedragen warmteplan uit te werken. Dit plan bestaat zowel uit een integraal plan voor het hele rijksbeschermd stadsgezicht, als uit een plan om twee deelgebieden aardgasvrij te maken.</p> <p>Voorbeeldclusters Om tot een integraal en uitvoerbaar plan te komen worden twee clusters met historische panden verder uitgewerkt en aardgasvrij gemaakt. Deze voorbeeldclusters betreffen een deel van de middeleeuwse Muurhuizen en het gebied rondom museum Flehite. Door in twee clusters te werken kan de gemeente experimenteren met verschillende type vastgoed en verschillende eigenaren. Het gaat hierbij zowel om vastgoed in eigendom van de gemeente als om grotere gebouwen van particuliere organisaties, maar ook om woningen van individuele pandeigenaren.</p> <p>Cultuurhistorische elementen Dit erfgoed kenmerkt zich door de aanwezigheid van grote tuinen aan het water en monumentale architectuur, zoals gesloten kappen, forse gemetselde wanden met historische vensters en monumentale interieuronderdelen. Verschillende van deze cultuurhistorische elementen, zoals tuinen, water en dakenlandschap, kunnen nu worden ingezet bij de energietransitie van dit erfgoed. Binnen de geselecteerde clusters wordt de opwek, opslag en distributie van energie gezamenlijk opgelost. Het biedt schaalvoordelen om samen te werken, bijvoorbeeld met oplossingen als warmtewinning uit grachtwater, bodemwarmte en warmte-koude-opslag (WKO) in de bodem.</p> <p>Kennisdeling en participatie De pandeigenaren in deze clusters zijn nauw betrokken en zijn bereid ook zelf te investeren in de verduurzaming. Dit wordt mogelijk beklonken in een 'eigenaren deal'. De onderzoeksresultaten en opgedane kennis zullen worden gedeeld met de andere eigenaren in de binnenstad en met vergelijkbare binnensteden. Daarmee komt het echte einddoel dichterbij, met breed gedragen oplossingen voor de energietransitie van de historische binnenstad als geheel.</p>	<p>Amersfoort pakt met <i>Warmtetransitie Amersfoortse Binnenstad</i> de maatschappelijk en landelijk relevante opgave van de verduurzaming van de historische binnenstad op. De gemeente zet in op een clusterwijze aanpak met collectieve maatregelen. Daarmee geeft Amersfoort handen en voeten aan de uitkomsten en aanbevelingen van het onderzoek door de RCE naar verduurzaming van historische binnensteden.</p> <p>Met inbegrip en inzet van erfgoedstructuren wil de gemeente samen met bewoners en vastgoedeigenaren oplossingen vinden die passen binnen de kwetsbare structuur van een historische binnenstad. De specifieke kenmerken van het aanwezige erfgoed, denk aan het grachtenwater, overkluizingen, de diepe tuinen of ongebruikte zolders en kelders, worden ingezet om warmte te winnen en installaties in te passen. De stuurgroep is te spreken over de beoogde samenwerking tussen gemeenten en bewoners, met name in het cluster Muurhuizen waarin ca. 20 eigenaren als collectief een langdurige samenwerking aangaan met de gemeente. Middels een eigenarendeal wordt ook financiële commitment toegezegd. Het andere cluster bestaat uit publiek-privaat bezit en betreft het gebied rondom museum Flehite/gemeentehuis.</p> <p>De stuurgroep onderkent het belang en urgentie van de opgave, maar ziet tegelijk dat op veel plekken in Nederland gewerkt wordt aan verduurzaming van monumenten. Ook collectieve maatregelen zoals aquathermie uit grachtenwater (zie bijvoorbeeld de lopende Erfgoed Deal-projecten Kademuren Amsterdam en Klimaatbestendige Binnenstad Leiden) bodemwarmte en WKO worden al uitgevoerd. Het feit dat deze maatregelen plaatsvinden in een historische binnenstad, maakt deze niet per definitie erfgoedinclusief en voorbeeld stellend. De stuurgroep ziet het benutten van zolders, kelders en tuinen eerder als logisch dan als erfgoedinclusief. Vandaar dat de stuurgroep kritisch kijkt naar de hoge uitvoeringskosten.</p> <p>De stuurgroep is van mening dat van dit project veel geleerd kan worden, bijvoorbeeld over schaalniveau van maatregelen, gekozen aanpak en het proces. Met name aan die aspecten wil de Erfgoed Deal financieel bijdragen.</p> <p>SCORE 41 VAN DE 50 PUNTEN</p> <p>BESLUIT STUURGROEP: POSITIEVE BEOORDELING – TOEKENNING €657.000 (waarvan €598.000 decentralisatie-uitkering en €59.000 btw-compensatiefonds)</p>

✘ **Oplossingsrichtingen**
✘ **Toekomstig Plantage eiland**
✘

ARTIS: RUIMTE
VOOR WATER
IN DE STAD

PROJECTNAAM EN FINANCIERING	KORTE BESCHRIJVING	SAMENVATTING VAN DE BEOORDELING
<p>ARTIS: RUIMTE VOOR WATER IN DE STAD</p> <p>WATER EN BODEM</p> <p>Totale kosten project: €6.673.525</p> <p>Kosten erfgoedinclusief maken: €2.587.209</p> <p>Gevraagde rijksbijdrage: €949.850</p> <p>Matching: €1.637.359 (63,3%)</p> <p>Overheden die matchen: Gemeente Amsterdam Waternet</p> <p>Overige partners:</p> <p>Planning: 2024-2030</p>	<p>De negentiende-eeuwse Plantagebuurt is een van de meest urgente regenwaterknelpunten in Amsterdam. Regenwater kan niet goed wegstromen, waardoor het riool zwaar belast wordt met als gevolg dat water tegen de gevels loopt, kelders instroomt of flinke plassen op de weg blijven staan. Midden in deze wijk ligt Artis, dat juist heel veel water nodig heeft. Bij gebrek aan andere bronnen wordt dat nog vaak uit de kraan gehaald. De stad Amsterdam en Artis trekken in dit project samen op om de klimaatuitdagingen aan te pakken.</p> <p>Met dit project zal op het terrein van Artis een grote waterbuffer worden aangelegd, onder het te herinrichten 'Salmplein' dat een nieuw openbaar stukje stad zal worden. Deze waterbuffer krijgt overtollig regenwater uit de buurt, waarmee de teruggebrachte historische watervijver voor het aquarium kan worden bewaterd.</p> <p>Publiek-private samenwerking De gemeente Amsterdam zal in de aankomende jaren een aantal maatregelen nemen om deze negentiende-eeuwse buurt – een beschermd stadsgezicht vanwege de vele prachtige historische panden en straten - klimaatadaptief te maken. Herinrichting van de Plantage Middenlaan tot de groene allée die het ooit was, valt hieronder. Door een koppeling te maken tussen Plantage Middenlaan en Salmplein wordt Artis in de gelegenheid gesteld om zijn kraanwatergebruik te verminderen en kan de stad overtollig water kwijt. Een win-win situatie door een publiek-private samenwerking.</p> <p>Groenblauwe erfgoed Dit project herstelt het groenblauwe erfgoed van Artis weer in ere. De padenstructuur, het reliëf en de watertuin die van oudsher in de zuidoostzijde van het Artispark te vinden was, ontworpen door Leonard Springer, worden teruggebracht. Dit gebied rondom het aquariumgebouw was vroeger ook openbaar toegankelijk. Door het (wederom) openbaar toegankelijk maken van het toekomstige 'Salmplein' worden omwonenden en andere betrokkenen uitgenodigd om op deze locatie te leren over en genieten van de watertuin, de schaduw en het groen. Op hete dagen kunnen bewoners hier verkoeling vinden en kinderen spelen met waterelementen of pierenbaden in de vijver.</p> <p>Gebiedsuitdagingen verbinden De gemeente Amsterdam, Waternet, Waterschap Amstel, Gooi en Vecht, AMS Institute en TU Delft zullen in nauwe samenwerking de gebiedsuitdagingen van regenwateroverlast in de Plantagebuurt en regenwaterbehoefte van Artis aan elkaar verbinden. Artis heeft een enorm publieksbereik en zal dit benutten om het project onder de aandacht te brengen in de stad, maar ook ver daarbuiten. Via LIFE4Zoos, het EU-consortium voor duurzaam watermanagement in dierentuinen, heeft Artis toegezegd zich ook in te zetten voor internationale kennisdeling.</p>	<p>De aanvraag is ten opzichte van vorig jaar verbeterd, met name door een actievere betrokkenheid van het stadsdeel, die regie voert op het gebiedsproces. Zo wordt er integraal gekeken naar de klimaatproblematiek en zijn de opgaven in de plantagebuurt in beeld gebracht. Er is nu goede afstemming tussen beide deelprojecten (Herinrichting Plantage Middenlaan en realisatie Salmplein en Watervijvers).</p> <p>Het project is een mooi voorbeeld van publiek-private samenwerking en laat zien hoe erfgoed kan bijdragen aan het oplossen van hedendaagse vraagstukken. Dit sluit naadloos aan bij de definitie van de Erfgoed Deal, die gericht is op het inzetten van erfgoedstructuren om actuele transitieopgaven aan te pakken. Dit project biedt een uitstekend voorbeeld van hoe de Erfgoed Deal in de praktijk kan worden toegepast.</p> <p>Artis is een powerhouse voor de leeromgeving en fungeert als een krachtig voorbeeld van hoe erfgoed in transitie kan bijdragen aan innovatieve oplossingen. Hun betrokkenheid biedt een kans om te profiteren van hun educatieprogramma's en brede publiekscommunicatie.</p> <p>Dit project voegt waarde toe aan de omgevingskwaliteit en biedt een effectieve oplossing voor de wateroverlast in de stad in het licht van klimaatverandering. Het laat zien hoe erfgoed niet als een belemmering moet worden gezien, maar juist als een waardevol instrument om moderne uitdagingen aan te pakken. Daarin is het project echt voorbeeld stellend, vindt de stuurgroep.</p> <p>Hoewel het project waarde toevoegt aan de omgevingskwaliteit en een oplossing biedt voor een stedelijk waterknelpunt, roept de hoogte van erfgoedinclusieve kosten wel vragen op, met name voor het Salmplein.</p> <p>De stuurgroep besluit daarom om Erfgoed Deal-middelen in te zetten voor de realisatie van de koppeling tussen Plantage Middenlaan met de waterretentie onder het Salmplein en de herstelde watervijver (herstel plan Springer). De stuurgroep adviseert Artis om samen met het programmabureau te kijken naar concrete invulling van de leeromgeving en kennisdeling.</p> <p>SCORE 41 VAN DE 50 PUNTEN</p> <p>BESLUIT STUURGROEP: POSITIEVE BEOORDELING - TOEKENNING €500.000</p>

ARGUMENTATIE EN MOTIVATIE

Alle projecten zijn beoordeeld op de criteria uit het geactualiseerde [afwegingskader](#) en hier zijn scores aan toegekend. Dit heeft geleid tot het besluit van de stuurgroep om negen projecten te honoreren en op te nemen in het achtste uitvoeringsprogramma.

Bij de afweging hanteert de stuurgroep een zogenaamde ‘portfoliobenadering’, waarbij de bijdrage van het gehele uitvoeringsprogramma aan de doelen en ambities boven de individuele bijdrage van de projecten gaat. Bij elke ronde stellen we de vraag wat voor soort projecten nog ontbreken in het portfolio van de Erfgoed Deal. Zo wordt maximaal toegewerkt naar realisatie van de doelen en ambities van het programma. Hieronder volgt een toelichting vanuit de algemene doelen en ambities van de Erfgoed Deal om bepaalde projecten op te nemen in het uitvoeringsprogramma en andere aanvragen niet te honoreren.

Archeologie

Archeologie is geen afzonderlijk thema binnen de Erfgoed Deal, maar bij de verlenging van de Erfgoed Deal is besloten extra middelen (€500.000 per jaar) toe te voegen om de positie van archeologie in de ruimtelijke ordening te versterken. Dat doen we deze ronde met twee projecten. De gemeente Oldenzaal investeert flink in archeologisch onderzoek aan het begin van de planvorming. Vondsten en inzichten zullen benut worden om het ruimtelijk ontwerp te verrijken én om de waterhuishouding van het versteende centrum te verbeteren. In Burgh-Haamstede worden de bijzondere

landschappelijke kwaliteiten van een ringwalburg uit de Vikingtijd benut om van deze plek een ecologische stepping stone tussen twee natuurgebieden te maken. Beide projecten hebben een voorbeeldwerking voor de archeologische vakwereld. In het Zeeuwse project zit dat met name in vergroting van betrokkenheid en draagvlak voor het monument bij omwonenden (met name voor de kwaliteit van de eigen leefomgeving) en voor bezoekers functioneert de ringwalburg als lokale trekpleister, waar het nu nog dienst doet als parkeerplaats.

Voor het Oldenzaalse project geldt dat het kan bijdragen aan een systeemdiscussie over de inrichting van het huidige archeologisch bestel, waarin pas archeologisch onderzoek wordt uitgevoerd als men gaat bouwen. Hierdoor benutten we onvoldoende de meerwaarde van onze bodemschatten voor ruimtelijke transitieopgaven. Oldenzaal laat zien hoe het anders kan (en moet?).

Water en Bodem

Op dit thema zijn de meeste projecten gehonoreerd: Tilburg, Vlissingen, Oldenzaal en Amsterdam. *Waterharmonica Noorderbos Tilburg* is niet alleen in uitvoering een prachtig erfgoedinclusief project, het gaat ook over een opgave die nog niet is vertegenwoordigd in het portfolio van de Erfgoed Deal: verbetering van de waterkwaliteit. De initiatiefnemers van het project *Klimaatgeraamte Landfront Vlissingen* werken eveneens aan een opgave die nog ontbrak: tegengaan van verzilting (door te zorgen voor voldoende zoetwaterbeschikbaarheid). Beide projecten laten zien

hoe je het principe “water en bodem sturend” erfgoedinclusief kan maken. Opvallend genoeg doen beide projecten dat ook met ‘beladen erfgoed’. In Tilburg met de zwaar vervuilde vloeivelden, een relict van het Brabantse textielverleden. In Vlissingen met de door de Duitse bezetter aangelegde tankgracht als onderdeel van de Atlantikwall. In feite is in beide projecten ook sprake van het herstellen van nadelig menselijk ingrijpen in natuurlijke systemen, die hun sporen in het landschap hebben achtergelaten. Beide projecten laten goed de transitie van het nog aanwezige erfgoed zien: van een milieuvervuilend systeem naar een nieuwe functie die positief bijdraagt aan de omgevingskwaliteit.

Oldenzaal is hiervoor al vanuit het belang van de archeologische vakwereld besproken. Vanuit de transitiethema’s van de Erfgoed Deal is dit project interessant omdat het de resultaten en inzichten die voortkomen uit het archeologisch onderzoek gaat benutten om beter inzicht te krijgen in het historische watersysteem. Dit zal zich uiteindelijk vertalen naar concrete maatregelen om het Singelpark en omgeving klimaatadaptief in te richten.

Het project van de gemeente Amsterdam en Artis is een goed voorbeeld van publiek-private samenwerking in de aanpak van wateroverlast in stedelijk gebied. In dit project kunnen beide partijen van elkaar profiteren. De stad wil zijn water kwijt, terwijl de private erfgoedbeheerder juist behoefte heeft aan meer water voor de instandhouding van historische waterpartijen en groen erfgoed. Met recht een inspirerende wisselwerking die - weliswaar op een hoger

abstractieniveau (er zijn immers weinig dierentuinen in dichtbebouwde steden) - navolging verdient. Denk aan private partijen die veel vastgoed of grond in historische binnensteden bezitten, zoals universiteiten, musea, ziekenhuizen of religieuze instituties. De stuurgroep besluit om €500.000 uit te keren, om met name te kunnen bijdragen aan de technische realisatie van de erfgoedinclusieve meerkosten.

Wonen en Mobiliteit

Op dit thema honoreert de stuurgroep twee projecten: Groningen en Bonaire.

Gemeente Groningen kiest voor zijn woonopgave bewust voor inbreiding, niet voor bouwen in het groen. Het project *Buurtschap Hooge Hunze* toont hoe je inbreidingslocaties op basis van erfgoed hoogwaardig en klimaatadaptief kan bouwen. Aan de basis van deze erfgoedinclusieve inbreidingslocatie ligt een hoogwaardige ruimtelijke visie ten grondslag, waarin herstel van de oude beek de Hunze het geraamte vormt voor toekomstige stedelijke ontwikkeling. In dit Erfgoed Deal-project krijgt deze grootse visie van de gemeente voor het eerst vorm en dient het als voorbeeld voor de rest van de gemeente. De stuurgroep vindt dat deze hoge standaard er moet komen en ondersteunt het project in de realisatie.

Bonaire komt met een aanvraag die zeer urgent en maatschappelijk relevant is. De stuurgroep onderkent het belang van het project en ziet de kansen die het erfgoed kan bieden om de woonopgave op het eiland

erfgoedinclusief te maken. Met dit project wordt de reeds afgesloten WoonDeal verrijkt met aanzienlijke verbeteringen van de historische woonmilieus in het beschermde stadsgezicht van Rincon. De stuurgroep waardeert de bottom-up aanpak waarin samen met de bewoners keuzes worden gemaakt over welke woningen en erven zullen worden aangepakt en heringericht. Dit is op een concrete manier uitvoering geven aan het Verdrag van Faro. Ook voor Nederland is deze aanpak voorbeeld stellend. Door het stevige bestuurlijk commitment van het Openbaar Lichaam Bonaire en de inzet van lokale (bewoners)organisaties heeft de stuurgroep het vertrouwen in de realisatie van dit bijzondere project.

Energie en Economie

Op dit thema is het advies om het project *Warmtetransitie Amersfoortse Binnenstad* op te nemen in het uitvoeringsprogramma. De grootschalige en collectieve verduurzaming van historische binnensteden is complex en wordt in veel gemeenten doorgeschoven op de langere termijn. Een concreet verduurzamingsproject van een gemeente met bewoners in een historische binnenstad ontbrak nog in het portfolio. Gemeente Amersfoort steekt zijn nek uit en neemt de regie op dit dossier in handen, samen met burgers en particuliere vastgoedeigenaren. De opschaalbaarheid en voorbeeldwerking zitten met name in de samenwerking met bewoners en verschillende type (vastgoed)eigenaren. Het is een project waar met name op deze punten van geleerd kan worden. De stuurgroep

wil de Erfgoed Deal-middelen dan ook specifiek inzetten voor deze onderdelen van dit Amersfoortse initiatief.

Afgewezen projecten

De stuurgroep komt tot het besluit om drie projecten niet op te nemen in het Uitvoeringsprogramma: twee projecten onder het thema Energie en Economie en één project valt onder het thema Landbouw en Natuur.

De redenen voor afwijzing zijn uiteenlopend, maar in zijn algemeenheid kan benoemd worden dat deze projecten – ten opzichte van de gehonoreerde initiatieven – te weinig onderscheidend of voorbeeld stellend zijn. Maar ook deze projecten verdienen waardering en een compliment voor de moeite die men in de aanvragen heeft gestoken. Dit jaar was de kwaliteit van de aanvragen zeer hoog. Mede hierdoor heeft de stuurgroep nog scherper moeten afwegen in welke mate de initiatieven bijdragen aan de ambities en doelstellingen van het programma. Daarbij heeft de stuurgroep de maatschappelijke impact (urgentie) en de voorbeeldwerking (opschaalbaarheid) nadrukkelijk laten meewegen.

Zowel het programmabureau als de stuurgroep spreken op deze plaats de hoop uit dat ook de afgewezen projecten uiteindelijk voldoende financiering vinden en gerealiseerd zullen worden. Nederland zal er zeker mooier door worden!

OVERZICHT PROJECTFINANCIËN EN MATCHING

CATEGORIE	PROJECTNAAM	AANVRAAGBEDRAG	MATCHING	SCORE
POSITIEVE BEOORDELING TOEKENNING	WATERHARMONICA NOORDERBOS TILBURG	€857.731	€1.893.169	45
	RINGWALBURG BURGH-HAAMSTEDE	€565.000	€620.000	44
	KLIMAATGERAAMTE LANDFRONT VLISSINGEN	€293.000	€324.000	44
	ARCHEOLOGIE SINGELPARK OLDENZAAL	€677.000	€1.039.000	43,5
	BUURTSCHAP HOOGHE HUNZE	€821.000	€907.000	42,5
	DI BONEIRU, PA BONEIRU	€920.000	€1.016.000	42
	PIONIEREN IN DE PEEL	€546.000	€610.000	41,5
	ARTIS RUIMTE VOOR WATER	€949.850	€1.637.359	41
	WARMTETRANSITIE AMERSFOORTSE BINNENSTAD	€ 897.750	€992.250	41
AFGEWEZEN	AFGEWEZEN	€820.761	€986.550	
	AFGEWEZEN	€875.000	€2.232.166	
	AFGEWEZEN	€945.000	€1.044.000	
TOTAAL		€9.168.092	€13.301.494	
BESCHIKBAAR BUDGET		€5.837.000		
MATCHING TOEGEKENDE PROJECTEN			€9.038.778	

THEMA	PROJECTNAAM	PROVINCIE
LANDBOUW EN NATUUR	AMSTERDAM WETLANDS NIEUW DRASSIG LAND BELEVENISBOERDERIJ SCHIEVEEN GREPELLAND FRYSLÂN MIDDAG-HUMSTERLAND RINGWALBURG BURGH-HAAMSTEDE PIONIEREN IN DE PEEL	NOORD-HOLLAND GELDERLAND ZUID-HOLLAND FRYSLAN GRONINGEN ZEELAND NOORD-BRABANT
ENERGIE EN ECONOMIE	FORTEILAND PAMPUS MEESTER VAN DER HEIJDENGROEVE WADDENKUST K(L)EIGOED DU MOMENT DES MONUMENTS KADEMUREN AMSTERDAM MOLENAARSERF HEMMES PROEFTUIN OPGEWEKT SLOTKWARTIER EGMOND AAN DEN HOEF WARMTETRANSITIE AMERSFOORTSE BINNENSTAD	NOORD-HOLLAND ZEELAND FRIESLAND UTRECHT NOORD-HOLLAND NOORD-HOLLAND OVERIJSEL NOORD-HOLLAND UTRECHT
WONEN EN MOBILITEIT	SCHOLEN NIEUWEGEIN STINSPARK ZWOLLE STIJLICOON NAGELE STADSHAVEN MAASSLUIJ RENAISSANCE VELPERWEG ARNHEM BUURTBAKENS HAARLEM SLUISKWARTIER DEVENTER RODE BUURT ZAAANSTAD HART VAN OOSTERHOUT ARCHEOLOGIE IN RIJNENBURG KAZERNEKWARTIER VENLO HISTORISCHE VERBINDINGEN LANDGOED EYCKENLUST BUURTSCHAP HOOGHE HUNZE DI BONEIRU, PA BONEIRU	UTRECHT OVERIJSEL FLEVOLAND ZUID-HOLLAND GELDERLAND NOORD-HOLLAND OVERIJSEL NOORD-HOLLAND GELDERLAND UTRECHT LIMBURG NOORD-BRABANT GRONINGEN BONAIRE

WATER EN BODEM

ONDERSTEUNENDE LIJNEN
(2019-2020)

KASTEELPARK WEERT
VONDST
HOORNWERK GREBBEDIJK
ZITTERD CLIMATE PROOF
WATERMOLENLANDSCHAPPEN
KLIMAATROBUUSTE BUITENPLAATSEN
NIEUWE WATERWERKEN ZOUTKAMP
BEKEN EN BLEKEN VAN LOSSER
LINIELANDSCHAP IN DIJKVERSTERKING WAALDIJK
AWA PA KÒRSOU - WATER VOOR CURACAO
KLIMAATBESTENDIGE LEIDSE BINNENSTAD
SCHANS-BUITENWACHT KAMPEN
WATERHARMONICA NOORDERBOS TILBURG
KLIMAATGERAAMTE LANDFRONT VLISSINGEN
ARTIS: RUIMTE VOOR WATER IN DE STAD
ARCHEOLOGIE SINGELPARK OLDENZAAL

EEN NIEUWE TIJD
WIJKAANPAK DE PAS
CAMPAGNE ONGEZOUTEN (IJSELMEER)

ERFGOED STERREN
BUITENGEWONE LEERSTOEL

LIMBURG
GELDERLAND/ZUID-HOLLAND/DRENTHE
UTRECHT
LIMBURG
NOORD-BRABANT
UTRECHT/ZUID-HOLLAND/GELDERLAND
GRONINGEN
OVERIJSSSEL
GELDERLAND/ZUID-HOLLAND
CURAÇAO
ZUID-HOLLAND
OVERIJSSSEL
NOORD-BRABANT
ZEELAND
NOORD-HOLLAND
OVERIJSSSEL

GELDERLAND
GELDERLAND
FLEVOLAND/OVERIJSSSEL/NOORD-
HOLLAND/FRIESLAND
OVERIJSSSEL
DRENTHE

REGIONALE SPREIDING ERFGOED DEAL-PROJECTEN

FINANCIËEL OVERZICHT DECENTRALISATIE-UITKERINGEN

Uitvoeringsprogramma 8^e ronde

PROJECTNAAM	ONTVANGER	DECENTRALISATIE-UITKERING
WATERHARMONICA NOORDERBOS TILBURG	Gemeente Tilburg	€858.000
RINGWALBURG BURGH-HAAMSTEDE	Gemeente Schouwen-Duiveland	€523.000
KLIMAATGERAAMTE LANDFRONT VLISSINGEN	Provincie Zeeland	€242.000
ARCHEOLOGIE SINGELPARK OLDENZAAL	Gemeente Oldenzaal	€569.000
BUURTSCHAP HOOGHE HUNZE	Gemeente Groningen	€679.000
DI BONEIRU, PA BONEIRU	Openbaar Lichaam Bonaire	€920.000
PIONIEREN IN DE PEEL	Gemeente Maashorst	€546.000
ARTIS: RUIMTE VOOR WATER	Gemeente Amsterdam	€500.000
WARMTETRANSITIE AMERSFOORTSE BINNENSTAD	Gemeente Amersfoort	€598.000
TOTAAL		€5.435.000
STORTING IN BCF-FONDS		€402.000
BUDGET		€5.837.000

Totaal bijdrage vanuit de Erfgoed Deal

JAAR	RIJKSBIJDRAGE
2020 (1 ^e en 2 ^e ronde)	€6.880.000
2021 (3 ^e en 4 ^e ronde)	€6.764.000
2022 (5 ^e en 6 ^e ronde)	€4.882.000
2023 (7 ^e ronde)	€4.046.000
2024 (8 ^e ronde)	€5.837.000
TOTAAL	€28.409.000